Nr 27

Finansutskottets betänkande i anledning av motioner rörande investeringsfonderna.

Motionerna

I motionen 1971:297 av herr Helén m. fl. (fp) har hemställts att riksdagen måtte uttala, att investeringsfonderna bör frisläppas för investeringar utanför de expansiva storstadsområdena, med hänvisning till vad som anförts i motionen 1971:446.

I motionen 1971:567 av herrar Hedlund (c) och Helén (fp) har hemställts att riksdagen beslutar, att i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening uttala, att medel ur företagens investeringsfonder för konjunkturutjämning bör frisläppas i vidgad omfattning för investeringar utanför storstadsområdena, i enlighet med vad som har anförts i motionen 1971:565.

I motionen 1971:572 av herr Nordgren m. fl. (m) har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte som sin mening ge till känna att större krav ställes på etablering inom stödområdet när de större industriföretagen utnyttjar avsatta investeringsfondsmedel.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från fullmäktige i riksbanken, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Sveriges industriförbund och Svenska arbetsgivareföreningen (SI/SAF), Kooperativa förbundet (KF) samt Lantbrukarnas riksförbund (LRF).

Gällande bestämmelser

Systemet med investeringsfonder innebär enligt förordningen om investeringsfonder för konjunkturutjämning (SFS 1955:256, ändrad senast 1967:754) i korthet att aktiebolag och vissa andra juridiska personer har rätt att göra skattefria avsättningar till investeringsfonder med i regel högst 40 procent av sin vinst före skatt. Härvid skall ett belopp motsvarande för aktiebolag 46 procent och för övriga 40 procent av fondavsättningen insättas på ett spärrat, icke räntebärande konto i riksbanken. För att fonderna skall få tas i anspråk krävs särskilt tillstånd. Företagen har, då sådant tillstånd lämnas, rätt till ett extra avdrag vid inkomsttaxeringen motsvarande 10 procent av ianspråktagna fondmedel.

Enligt förordningen får Kungl. Maj:t eller efter Kungl. Maj:ts bemyndigande arbetsmarknadsstyrelsen besluta att investeringsfond under den tid och under de villkor i övrigt, som läget på arbetsmarknaden påkallar, skall eller får tas i anspråk för sitt ändamål.

Om det med hänsyn till läget på arbetsmarknaden och övriga förekommande omständigheter är av synnerlig vikt för det allmänna att en viss

investering sätts i gång har Kungl. Maj:t rätt att även under längre tid än enligt huvudregeln på ansökan medge att investeringsfond får tas i anspråk (9 § 3 mom.). Beslutet får avse högst 75 procent av kvarstående fondmedel. Under samma förutsättning får Kungl. Maj:t även medge att investeringsfond, som framdeles kommer att avsättas, får tas i anspråk. Sådant beslut får avse högst 75 procent av framtida avsättningar. Fondmedel får i dessa fall tas i anspråk med ett belopp som motsvarar högst 75 procent av kostnaderna för investeringen i fråga. Det extra skatteavdraget på 10 procent av ianspråktagna fondmedel utgår inte.

Avsättningar till investeringsfonder m. m.

Enligt arbetsmarknadsstyrelsens registreringar baserade på 1970 års taxering var de sammanlagda kvarstående avsättningarna till investeringsfonder 3 604,6 milj. kr. vid utgången av beskattningsåret 1969. Jämfört med läget vid utgången av beskattningsåret 1968 innebar det en nettoökning med 303,3 milj. kr.

I nedanstående tabell redovisas utvecklingen

Beskattningsår	*Samtliga fonder* Antal företag	milj. kr.	*Nya avsättningar* milj. kr.	*Ianspråktaganden* milj. kr.
1956	846	539,0	125,4	0,6
1961	1 819	2 393,9	520,0	172,4
1966	2 949	3 572,0	530,4	302,9
1967	3 126	3 814,3	778,6	536,3
1968	3 112	3 301,3	908,2	1 421,2
1969	3 235	3 604,6	1 033,7	730,4

Antalet företag med fondavsättningar vid utgången av beskattningsåret 1969 var sålunda 3 235. Bortåt 2 000 av dessa var företag med mindre än 50 anställda. Av de totala avsättningarna om 3,6 miljarder kr. svarar emellertid 120 företag med mer än 1 000 anställda för mer än hälften.

Av avsättningarna om 3,6 miljarder kr. hänför sig 2,5 miljarder kr. till tillverkningsindustri, varav 1,5 miljarder kr. till verkstadsindustri.

Vid en regional fördelning av fonderna efter det län där fonden är registrerad faller 2,3 miljarder kr. på de tre storstadslänen. Endast drygt 300 milj. kr. är registrerade på företag i skogslänen.

Generella frisläpp för ianspråktagande av investeringsfonder ägde rum 1967–1969.

I oktober 1967 bemyndigades arbetsmarknadsstyrelsen att medge ianspråktagande av investeringsfonder för överföring till lagerinvesteringskonto. Företagen fick härvid rätt till investeringsavdrag med tio procent av det belopp varmed värdet av lagret ökat under beskattningsåret. Ianspråktagande för överföringar om 142 milj. kr. beviljades.

I april 1968 bemyndigades AMS att släppa investeringsfonderna fria för tiden före den 31 mars 1969 i fråga om byggnadsinvesteringar och

skogsbruk och för maskininvesteringar om beställningarna lades ut före den 30 september 1968. Projekt med en beräknad investeringskostnad om 880 milj. kr. bifölls. Ca 40 % härav avsåg storstadslänen och ca 15 % skogslänen.

Investeringsfondernas användning i lokaliseringspolitiskt syfte

Under perioden 1.7.1963–30.6.1965 hade arbetsmarknadsstyrelsen bemyndigande att medge att fondmedel fick tas i anspråk för lokaliseringspolitiskt motiverade investeringar inom det s. k. stödområdet. De tillstånd som gavs under denna period avsåg investeringar, för vilka kostnaderna beräknats till 460 milj. kr. och berörde ca 120 arbetsställen. Investeringarna förlades i betydande utsträckning till de största städerna i det norrländska kustområdet samt till Kiruna och Malmberget.

I de fall då Kungl. Maj:t enligt 9 § 3 mom. förordningen om investeringsfonder medgivit att fonder fått tas i anspråk har tillstånden i regel avsett investeringar såväl inom expansiva regioner som i skogslänen. Härigenom har lokaliseringspolitiska önskemål beaktats samtidigt som andra syften kunnat främjas. Under perioden 1.6.1962–28.3.1969 lämnades – enligt beräkningar av expertgruppen för regional utredningsverksamhet (ERU) – tillstånd som berörde ca 180 arbetsställen och avsåg investeringar till en beräknad kostnad av 2 640 milj. kr. Härav hänförde sig omkring 870 milj. kr. till skogslänen. Dessa senare investeringar har utförts huvudsakligen inom Norrlands kustområde. De skatteförmåner som företagen erhöll genom dessa beslut uppskattas till 253 milj. kr., varav 96 milj. kr. i skogslänen.

De medgivanden om ianspråktagande av fonder som enligt förordningens 9 § 3 mom. skett åren 1969 och 1970 har inneburit att investeringarna till huvudsaklig del skett utanför storstadsområdena. De sammanlagda kostnaderna för de investeringar till vilka medgivande lämnats var år 1969 ca 1 160 milj. kr. och år 1970 ca 1 750 milj. kr. De fördelar sig regionalt enligt följande.

	1969		*1970*	
	Milj. kr.	%	Milj. kr.	%
Storstadslän	516	44	249	14
Skogslän	358	31	908	51
Övriga län	288	25	598	35
Hela landet	1 162	100	1 755	100

Yttranden

Riksbanksfullmäktige påpekar att de tillstånd att utnyttja investeringsfonder som meddelats under de senaste två åren praktiskt taget uteslutande synes ha haft lokaliseringspolitiskt syfte. Investeringsbeloppen enligt dessa tillstånd i lokaliseringspolitiskt syfte har stigit mycket kraftigt de senaste åren, konstaterar fullmäktige, och större delen har avsett investeringar utanför de rena stödområdena.

Fullmäktige säger sig i och för sig kunna instämma i att denna del bör begränsas, inte minst under högkonjunkturår liknande 1969 och 1970. Det synes emellertid finnas anledning att anta, menar fullmäktige, att alla ansträngningar i denna riktning har gjorts och görs. Att företagen fått tillstånd att använda en betydande del av sina fondmedel utanför stödområdena torde ha varit en nödvändig förutsättning för att de skulle investera i stödområdena i den omfattning som faktiskt skett.

Även om sålunda en relativt begränsad del av de projekt för vilka tillstånd om ianspråktagande av investeringsfonder beviljats i lokaliseringssyfte avsett investeringar i de rena stödområdena, har de ändå i övervägande utsträckning legat utanför storstadsområdena Stockholm–Göteborg–Malmö konstaterar fullmäktige. Av de beräknade kostnaderna för de projekt för vilka tillstånd gavs 1970 avsåg sålunda endast knappt 15 procent investeringar i storstadsområdena mot cirka en tredjedel 1969.

Jämfört med ett generellt frisläppande begränsat till områden utanför storstadsregionerna synes enligt riksbanksfullmäktige ett bibehållande av nuvarande system ha vissa fördelar. Möjligheterna att samtidigt få ta investeringsfonderna i anspråk även för investeringar i storstadsregionerna kan i vissa fall vara ett incitament till investeringar utanför detta område och det kan dessutom kanske ge större möjligheter att styra investeringarna till de rena stödområdena.

I praktiken torde de olika möjligheterna att utnyttja investeringsfonderna i lokaliseringspolitiskt syfte inte behöva ge några sinsemellan alltför avvikande resultat, anför fullmäktige.

En minoritet av fullmäktige anför i en reservation att de anser motionärerna ha företett övertygande skäl för att investeringsfonderna i dagens läge bör släppas fria utanför storstadsområdena.

AMS anför följande tablå över de särskilda medgivanden Kungl. Maj:t lämnat enligt 9 § 3 mom. i förordningen om investeringsfonder för konjunkturutjämning.

År	Antal ärenden	Beräknad investeringskostnad milj. kr.	Därav del som hänför sig till Stockholms, Malmö och Göteborgs A-regioner milj. kr.
1964	2	188	93
1965	10	901	188
1966	47	377	18
1967	10	542	152
1968	8	149	–
1969	30	1 162	460
1970	144	1 785	249
1971*	29	278	107

* T. o. m. 19 mars.

Styrelsen hänvisar i övrigt till sin bedömning av arbetsmarknadsläget i

skrivelse av den 2.4.1971 till Konungen.

LO betonar att investeringsfondernas huvudsakliga syfte bör vara att motverka konjunkturvariationer. Denna konjunkturmässiga styrning måste dock ses inom ramen för en långsiktig näringspolitisk målsättning. Ett generellt frisläppande av fonderna kan – även om det skulle begränsas till investeringar utanför storstadsområdena – enligt LO:s åsikt motverka strävan att åstadkomma en balanserande regional och branschmässig styrning på lång sikt. Den obalans som för närvarande råder mellan skilda regioner och skilda sektorer bör därför angripas med selektiva medel. LO hänvisar vidare till sitt yttrande i fjol över betänkandet "Lokaliserings- och regionalpolitik". I yttrandet framhölls bl. a. att staten i avsevärt större utsträckning än vad som varit fallet borde ta lokaliseringspolitiska hänsyn vid frisläppandet av företagens investeringsfonder.

Enligt LO:s mening är det med hänsyn till önskvärdheten att stödja sysselsättningen nästa vinter önskvärt med en ökad selektiv frisläppning av investeringsfondsmedel inom ramen för långsiktig näringspolitisk målsättning.

TCO åberopar tidigare uttalanden från organisationen att samhällets stöd i första hand bör inriktas på att förbättra den industriella miljön i vid bemärkelse och i mindre utsträckning på individuella förmåner till enskilda företag.

TCO:s principiella inställning är att investeringsfonderna endast bör användas i händelse av en allmän konjunkturnedgång. Skall medel även användas i regionalpolitiskt syfte bör statsmakterna se till att investeringarna görs i de orter/regioner som man har för avsikt att skapa som alternativ till storstadsområdena. Fondfrisläpp för att investera i redan överhettade regioner bör undvikas.

SACO anser att det mot bakgrunden av den allmänna konjunkturnedgången och den ökade arbetslösheten på sistone nu finns skäl att överväga ett frisläppande av investeringsfonderna utanför storstadsområdena. Eftersom företagen endast till ringa del utnyttjat investeringsfondsmedel för investeringar inom sysselsättningssvaga områden finner SACO det rimligt att det ställs krav på att företagen utnyttjar större andel av frisläppta investeringsfondsmedel för investeringar inom stödområdet.

SAF/SI påtalar i ett gemensamt yttrande det enligt organisationerna principiellt betänkliga i att använda investeringsfonderna som ett selektivt verkande medel i regionalpolitiken. De betonar att de fortfarande ser fondernas huvudsakliga uppgift vara att utjämna konjunktursvängningarna. I undantagsfall kan det dock vara motiverat med ett partiellt frisläppande av investeringsfonderna.

Organisationerna menar att det läge som legat till grund för motionärernas önskemål förändrats och att flertalet konjunkturindikatorer nu pekar på en relativt kraftig konjunkturdämpning under 1971. Organisationerna förordar därför att investeringsfonderna frisläpps i hela landet och understryker betydelsen av att frisläppandet kommer i god tid.

LRF poängterar att i ett effektivt regionalpolitiskt program måste alla till buds stående medel utnyttjas. Bland de instrument som samhället kan utnyttja för att främja en bättre regional balans finns också investeringsfonderna.

En stimulans till ökade industriinvesteringar kan åstadkommas bl. a. genom frisläppande av investeringsfonderna. Omfattningen får dock självfallet prövas fortlöpande och ett ökat frisläpp bör endast avse investeringar utanför storstadsregionerna. Riksförbundet biträder sålunda i princip de förslag som framförts i motionerna.

KF meddelar att förbundet av olika anledningar under senare år inte funnit lämpligt att verkställa avsättningar till investeringsfonder. Förbundet berörs sålunda inte direkt av frågan men vill inte motsätta sig de framställningar som görs beträffande beslut om frisläppande av investeringsfonder i områden utanför storstadsområden eller att investeringsfonder används i lokaliseringspolitiskt syfte.

Remissyttrandena är daterade tiden 5 april – 21 april 1971.

Utskottet

De tre motionerna är sinsemellan av delvis skiljaktig innebörd. I motionen 1971:297 har hemställts att fonderna bör släppas fria för investeringar utanför de expansiva storstadsområdena. Här avses sålunda ett generellt frisläpp med viss regional begränsning. I motionen 1971:567 har hemställts att medel ur investeringsfonderna bör släppas fria i vidgad omfattning för investeringar utanför storstadsområdena. Motionärerna torde här avse en fortsättning av nu tillämpade system med selektiva beslut men med vidgad regional tillämpning. I motionen 1971:572 vill motionärerna åstadkomma att de medel som tas i anspråk ur investeringsfonderna i större utsträckning hamnar i stödområdet. Tätortsregionerna utanför stödområdet skulle därvid allmänt få mindre andel av frisläppta investeringsfondsmedel.

Kungl. Maj:ts tillämpning av 9 § 3 mom. i förordningen om investeringsfonder för konjunkturutjämning har inneburit att fonderna under senare tid efter prövning i varje särskilt fall kunnat användas för investeringar i stödområdet samt i vissa regioner med särskilda problem i andra delar av landet (Oskarshamn, Norrköping, Borås). Som redovisats i det föregående har också – särskilt under år 1970 – beslut om mycket betydande investeringar kommit till stånd i stödområdet med utnyttjande av investeringsfondsmedel. Det finns därför anledning att i likhet med fullmäktige i riksbanken anta att alla ansträngningar gjorts och görs för att förmå företag att investera i stödområdet. Ett uttalande från riksdagens sida i denna riktning, varom hemställts i motionen 1971:572, är sålunda inte erforderligt.

I motionen 1971:567 vill motionärerna att investeringsfondsmedel i vidgad omfattning skall släppas fria för investeringar utanför storstadsområdena. Eftersom fonderna varit fria för investeringar i stödområdet och i vissa regioner med särskilda problem utanför stödområdet torde motionärerna avse att frisläpp i ytterligare områden bör medges. Enär huvud-

syftet med investeringsfonderna är att de skall verka konjunkturutjämnande torde det om vi möter en vikande konjunktur sannolikt bli nödvändigt att tillföra fler områden investeringar genom ett frisläppande av investeringsfonder. Kungl. Maj:t har redan använt sig av denna form för att stötta under regioner med svag utveckling, varför något uttalande från riksdagens sida för att förmå Kungl. Maj:t att fullfölja den linjen enligt utskottets mening inte behövs.

Kravet i motionen 1971:297 är att fonderna generellt skall släppas fria för investeringar utanför de expansiva storstadsområdena. Utskottet konstaterar att det alltjämt finns regioner utanför storstadsområdena med avsevärd efterfrågan på arbetskraft, vilket framgår av det relativt höga antalet obesatta platser och den ojämna regionala fördelningen härav. Att i dessa områden med relativt stark efterfrågan på arbetskraft medge utnyttjande av investeringsfondsmedel skulle innebära en uttunning av möjligheterna att förmå företag till investeringar i stödområdet och de andra regioner i vårt land där industrisysselsättningen långsiktigt behöver stärkas. Ett generellt frisläpp av investeringsfondsmedel innebär regelmässigt att investeringarna i första hand söker sig till de områden där industrin redan är starkt etablerad. Det generella frisläppet under tiden april 1968–mars 1969 medförde sålunda att ca 40 % av investeringarna hamnade i storstadslänen och endast ca 15 % i skogslänen. I motsats härtill avsåg de selektiva medgivandena under år 1970 endast till ca 15 % storstadslänen och till hela 50 % skogslänen. Även om ett generellt frisläpp skulle begränsas till områden utanför storstadsregionerna så minskar därvid möjligheterna att styra investeringarna till stödområdet och andra områden med särskilda problem. I flera remissyttranden som tidigare refererats tillstyrks ett ökat selektivt utnyttjande av investeringsfondsmedel och avstyrks sålunda generella frisläpp.

I sammanhanget vill utskottet erinra om de ytterligare lättnader i kreditpolitiken som kommit till stånd under våren och den sänkning av räntan med 1 % som skett. Det särskilda investeringsavdrag om 10 % som medges företagen för investeringar i maskiner och inventarier under år 1971 bör också verka stimulerande på industrins investeringsaktivitet. Svensk industri har hög internationell konkurrenskraft och det bör, som utskottet erinrade om i sitt betänkande 1971:1, nu ankomma på industrin att utnyttja föreliggande möjligheter till utbyggnad av produktionsapparaten. De långsiktiga utsikterna för en ökad exportförsäljning ter sig mycket goda, varför det är angeläget att man i nuvarande konjunkturläge börjar bygga upp kapacitet som möjliggör en framtida exportökning. I annat fall torde det realekonomiska utrymmet komma att i viss utsträckning tas i anspråk på andra investeringsområden. Mot bakgrund av en sådan långsiktig bedömning kan det inte anföras bärande motiv för att skattelindring som sådan erfordras för att dessa önskade industriinvesteringar skall komma till stånd.

Under erinran om de påtalade effekterna av generella frisläpp av investeringsfonderna anser utskottet att det bör ankomma på Kungl.

Maj:t att i anslutning till en fortlöpande analys av sysselsättningsutvecklingen göra de ytterligare regionalpolitiskt och konjunkturellt motiverade frisläpp av fonderna som erfordras. Under dessa omständigheter avstyrker utskottet motionen 1971:297.

Utskottet hemställer
att riksdagen

a. avslår motionen 1971:297,
b. avslår motionen 1971:567,
c. avslår motionen 1971:572.

Stockholm den 18 maj 1971

På finansutskottets vägnar

SVEN EKSTRÖM

Närvarande: herrar Ekström (s), Wedén (fp), Fälldin (c), Franzén (s), Burenstam Linder (m), Larsson i Karlskoga (s), Kristiansson i Harplinge (c), Jansson (s), Löfgren (fp), Josefsson i Halmstad (s), Arne Pettersson i Malmö (s), fru Thorsson (s), herrar Gadd (s), Fågelsbo (c) och Magnusson i Borås (m).

Reservation

av herrar Wedén (fp), Fälldin (c), Burenstam Linder (m), Kristiansson i Harplinge (c), Löfgren (fp), Fågelsbo (c) och Magnusson i Borås (m) som anser att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

"Samtliga de tre motionerna 1971:297, 1971:567 och 1971:572 syftar till ett ökat frisläpp av investeringsfondsmedel. Vid sitt ställningstagande till motionerna har utskottet bl. a. vägletts av att flera tungt vägande remissinstanser instämmer i detta syfte. Utskottet har även utgått ifrån att statsmakternas inställning till investeringsfondernas användning under stor enighet präglas av att sådan användning skall tjäna två olika ändamål. Det ena är allmänt konjunkturutjämnande. Det andra är regionalpolitiskt. Under utpräglade högkonjunkturer med överhettningssymptom inom betydande regioner träder det lokaliseringspolitiska ändamålet i förgrunden vid bedömningen av frisläpp. Under lågkonjunkturpräglade förhållanden får det allmänt konjunkturutjämnande ändamålet särskilt stor tyngd.

Det nuvarande läget präglas otvivelaktigt, som vi i annat sammanhang utvecklat, av en betydligt kraftigare konjunkturnedgång än vad regeringen vid årets början, då motionerna väcktes, räknade med och som den alltjämt synes obenägen att vidtaga tillräckliga åtgärder för att i tid motverka. Samtidigt framstår det alltjämt på lång sikt som angeläget att även motverka en fortgående koncentration av verksamheter och befolkning till de tre storstadsregionerna.

I ett sådant läge är det enligt utskottets mening en lämplig avvägning att med omedelbar verkan generellt frisläppa investeringsfonderna för användning i områden utanför storstadsregionerna för projekt som kommer att påbörjas före årets utgång. Dagens arbetsmarknadsläge och de allvarliga farhågor, som t. ex. Landsorganisationen uttalar för en ytterligare försämring – efter en möjlig säsongmässig förbättring under sommarmånaderna – i höst och kommande vinter talar starkt för detta. Ett ytterligare skäl är den stora angelägenheten av att starkare stimulera investeringarna inom industrin.

Vid ett sådant förfarande kan en fortsatt dämpning av investeringsfondernas användning i storstadsområdena väl förenas med ökade frisläpp avsedda för användning inom stödområdet. Härigenom kan syftet med motionen 1971:572 i betydande utsträckning tillgodoses.

Utskottet hemställer

att riksdagen i anledning av motionerna 1971:297, 1971:567 och 1971:572 i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet anfört."

Göteborgs Offsettryckeri AB, Sthlm 71.250 S